

11. HAFTA

TUR182

TÜRK DİLİ II

Okt. Ayşe TEPEBAŞI

aysetepebasi@karabuk.edu.tr

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Konu Başlıkları

1. Yazılı ve Sözlü Kompozisyon Türleri

1. Yazılı Anlatım Türleri

1. Anı
2. Günlük
3. Biyografi
4. Gezi Yazısı
5. Deneme
6. Makale
7. Eleştiri (Tenkit)
8. Fıkra
9. Sohbet (Söyleşi)
10. Hikâye

Temel Kavramlar

Bu bölümde,

- Duyguların, düşüncelerin bir plan içerisinde nasıl anlatıldığı,
- Anlatımın yazılı ve sözlü olmak üzere iki çeşidinin olduğu,
- Yazılı ve sözlü anlatım türlerinin neler olduğu,
- Yazı türlerinin birbirinden nasıl ayırt edildiği,
- Yazılı anlatımda, kalıp yazı türlerin neler olduğu,

konularına yer verilecektir.

Yazılı ve Sözlü Anlatım Türleri

Dileklerin, duyguların, düşüncelerin sözlü ya da yazılı olarak belirtilmesi **anlatım** olarak ifade edilebilir. Anlatım; bir kimseye bir şey hakkında bir şey söyleme, bir şey anlatma işidir. Bir düşünceyi açıklama, bir duyguyu aktarma, bir isteği dile getirme eylemi olarak anlatma, bir amaç doğrultusunda sözlü ya da yazılı olarak gerçekleştirilebilir.

Yazılı ve sözlü anlatımın temeli ise dildir. Dil; duygu, düşünce ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak, başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir araçtır.

İnsanların anlaşma aracı olarak kullandıkları dil, görevlerini sözlü ve yazılı anlatımla gerçekleştirir. Kuşkusuz konuşma dili, yazı dilinden daha eskidir. Yazılı anlatım ancak belli bir uygarlığa erişen insan topluluklarının sahip olduğu bir anlaşma aracıdır. Ayrıca yazılı anlatım, özel yaşamın ve toplum yaşamının vazgeçilmez gereksinimlerinden biridir. Bireyler dili, amaca uygun olarak farklı biçimlerde kullanabilirler.

Yazılı Anlatım Türleri

Anı

Anı, kişinin başından geçenlerin, tanık olduğu olayların dile getirilmesi amacıyla yazılmış edebi metinlerdir.

Anı yazan kişinin özellikle tanınmış sanatçı, siyasetçi ve bilim adamlarının yazdığı anılar, yaşadıkları dönemde gördükleri ya da yaşadıkları ilginç gözlemlerine ve bilgilerine dayanarak anlattıkları için, bir belge özelliği taşırlar. Anı türünde yazılanların içtenlik ve gerçeklik içerisinde yazılması beklenir. Okuyucunun ilgiyle bu türü okumasının sebebi anı türünde kullanılan üsluptur.

Edebiyatımızda Namık Kemal, Ahmet Rasim, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yahya Kemal Beyatlı, Ruşen Eşref Üneydin...gibi yazarlar anı türünde eserler vermişlerdir.

Anı ile otobiyografi birbirine karıştırılabilir. Anıda dış dünyaya önem verilir. Otobiyografide kişi, kendisini konu edinirken, anı yazarları genellikle çeşitli tarihsel olaylarda yer almış ya da bu olayların yakından gözlemcisi olmuş kişilerdir.

Anı ile günlük birbirinden farklı türlerdir. Günlük, günü gününe yazılan olaylar, duygu ve düşüncelerden meydana gelir. Anı ise olayların yaşandıktan sonra kaleme

alınır. Anı türünde yazar, hayatının bir kesitinde yaşadıklarından hatırladıklarını yazar.

Örnek Metin

Afyonkarahisar'ın hatlarının çözülmesi sonunda birkaç Yunanlı tutsak, geceleyin Mustafa Kemal'in çadırına getirilmişti. Bunlardan birisi, Muzaffer Generalin doğup büyümiş olduğu Selanik'ten gelmişti. Yüz, kendisine yabancı gelmediğinden ve üniformasında da hiçbir bellilik görmediğinden kim olduklarını ve rütbelerini sormaya başlamıştı.

— Binbaşı mısınız?

— Hayır.

— Albay mı?

— Hayır.

— Korgeneral mi?

— Hayır.

— Peki nesiniz?

— Ben Mareşal ve Türk Orduları Başkomutanıyım! Şaşkınlıktan ağzı açık kalan Yunanlı kekeledi: "Bir başkomutanın savaş hattına bu kadar yakın yerlerde dolaşması işitilmiş değil de!"

Örnek Metin

"İki liseli arkadaş, liseyi bitirdiklerinde yurt dışında eğitimlerine devam etmek üzere yıllardır harçlıklarını biriktirmişler. Bu birikimlerini yıllarca her şeyden mahrum kalarak, fedakârlıklar göstererek yapmışlar. Liseyi beraber bitirdiklerinde Milli Eğitim Bakanı'nı ziyarete gidip, yurtdışında okumaya gönderilmelerini talep etmişler. Ancak, bakan gençlerden birini dışarı çıkartmış ve içerdeki, "Seni gönderebilirim, ama arkadaşını gönderirsem dedikodu olur "oğlunu gönderdi derler" onun için onu gönderemem" der. Bu durum dışarıdaki öğrenciye de söylendiğinde, durumu algılamasının ardından arkadaşına, "Madem öyle benim biriktirdiğim parayı da sen al, hiç olmazsa biriktirme amacımı kısmen gerçekleştireyim" der ve yıllardır fedakârlıklarla biriktirdiği tüm parayı arkadaşına verir. Evet, bu Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'dir. Dedikodu olmasın diye göndermediği oğlu ise, bugünün ünlü şairi Can Yücel."

Günlük

Gerçekçi anlatım türlerinden biri olan günlükler, bir kişinin önemli ve kayda değer bulduğu olayları, gözlem, izlenim, duygu, düşünce ve hayallerini günü gününe tarih belirterek anlattığı yazdığı yazı türüdür. Latince'deki "dies" (gün) sözcüğünden türeyerek "diarium" (günlük) şeklinde kullanılmaktadır.

Edebiyat ve sanat dünyasından tanınmış kişilerin kaleminden günü gününe yazılan günlükler, tüm gerçekliğiyle yaşamı yansıtan birer ayna olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Günlükler, yazarlarının iç dünyasını kurgusuz bir biçimde sergileyerek günlüğün sahibine ilişkin ayrıntılı bilgilere birinci elden ulaşmamızı sağladıkları gibi, yazıldıkları dönemin önemli olaylarına ilişkin tarihsel belgeler olarak da önem kazanırlar.

Günlükler içe dönük ve dışa dönük olmak üzere iki farklı türde karşımıza çıkabilir.

İçe Dönük Günlükler, yazarın bir bakıma kendi kendi ile konuşmasıdır. İçinde bulunduğu doğal ve toplumsal çevreden, yazgısından yakını. Bu metinlerde yazarın yaşadığı duygusal coşkunluğu bulabileceğimiz gibi, çeşitli kavramlar hakkındaki düşüncelerin yazarın bilincindeki açılımlarını da bulabiliriz. Edebiyatımızda Nurullah Ataç bu türün başta gelen ustalarındandır.

Dışa Dönük Günlüklerde ise yazarlar, dönemin olaylarını, siyaset ,sanat ve edebiyat adamlarını ya da gündelik sıkıntılarını öykü tekniği kullanılarak anlatmaktadırlar. Bu tür günlüklerde yazar kendi zaman dilimi içindeki tutum ve davranışlardan,düşünsel akımlardan haber verir. Bu nedenle de bu günlükler birer belge değeri taşır.. Yaşadığı hayat kesitlerini, çeşitli konulardaki izlenimlerini öykü tekniği ve zengin betimlemeler aracılığıyla günlüğüne yansıtan ünlü öykücümüz Tomris Uyar'ın günlükleri de dışa dönük niteliğe sahiptir.

Edebiyatımızda Nurullah Ataç, Salah Birsell, Oğuz Atay günlük türünde yazan önemli yazarlarımızdır.

Örnek Metin

ANKARA 1978 28 KASIM

“Üstad Necip Fazıl'ı Mola otelinde ziyaret ettik. Büyük Doğu'yu son beş sayı çıkarıp kapayışından sonra, arkadaşlar Akif, Erdem, Rasim onunla ilk kez karşılaşıyorlar. Alaeddin ve Mehmet de var. Üstad:

-Büyük Doğu son çıkışında en parlak dönemini yaşadı. Kapanmasında çeşitli nedenler oldu. Ama en büyük amil siz oldunuz, dedi.

Otelin ilk katında, lobideyiz. Üstad sakın, yumuşak ve yalnız. Saat 18'de beni Akabeden aradığında,

-Arkadaşlara da haber ver, gelsinler, son bir görüşme yapalım, dedi. Erdemle Rasim'i görebileceğimi söyledim. Bu telefondan az önce, bu ikisine Üstad'ın önceki gelişinde yine kendilerini istediğini; ancak kendilerine haber veremediğimi anlatıyordum. Telefon tam o anda geldi. Büroya çıktık. Yine Üstad'ın telefonu. Bu kez Akif'le Hasan'ı da haberdar etmemi istedi.

Lobi تنها. Üstad:

-Bana giran geldiniz, diyor. Geçen olayları kısaca özetliyor. Rapor 4'te yazdıklarını ılımlı bir dille tekrar ediyor bir bakıma.

(...)

Üstad'ın söylediklerini, aradan 24 saat bile geçmediği halde hemen hemen hiç hatırlamıyorum. Tek tek cümleler aklıma geliyor. Mesela,

-Yalnızım, dedi.

Ondan böyle bir şeyi ilk defa duydum. Korkuyor insan...” CAHİT ZARİFOĞLU

Örnek Metin

"Selim gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil onun gibi herhalde. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. 'Kimseye söyleyemeden, içimde kaldı, kayboldu,' dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni - ya da istediğim gibi dinlemiyorsa - günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız." **OĞUZ ATAY**

Biyografi

Ünlü kişilerin, hayatını anlatan yazılardır. Biyografisi yazılan kişi hayatının belli bir anında başarı elde etmiş, toplum tarafından tanınan bir kişi olmalıdır. Sanat, bilim, siyaset, edebiyat gibi alanlarının tanınmış kişileriyle ilgili biyografi yazılabilir.

Biyografi yazılmadan önce çok geniş bir araştırma yapılması gereklidir. Yazı yazılacak kişinin yaşamı ile ilgili her türlü bilgi, belge, haber, yazı ve fotoğraflar araştırılmalı ve tüm ayrıntılara ulaşılmalıdır. Hayâtı konu edinilen kişinin tanıdıkları ve kendisiyle kısa da olsa bir ilişkisi olan insanlarla görüşülmeli ve tam bir tarafsızlıkla bir araya getirilmelidir. Biyografi yazılırken şunlara dikkat edilmelidir :

- Tarafsız olunmalıdır.
- Gerçekçi olunmalıdır.
- Ulaşılan her türlü belge, bilgi ve kanıtlar ortaya konulmalı ve yorumlar buna uygun yapılmalıdır.
- Kronolojik sıra takip edilmeli ve ilgi çekici olmasına dikkat edilmelidir.
- Gereksiz ayrıntılar ayıklanmalı, abartılardan kaçınmalı, dedikodu ve asılsız bilgiler esere konulmamalıdır.

Kişinin kendi hayatını konu edindiği ve ilk ağızdan kaleme alınan biyografilere "otobiyografi" denir.

Örnek Metin

Reşat Nuri Güntekin

25 Kasım 1889 yılında İstanbul'da doğdu.

Öğrenim hayatı boyunca birçok il gezen Güntekin, ilköğrenimine Çanakkale'de başlamıştır. Daha sonra İzmir'deki Frerler okulunda bir süre öğrenim görüp sınavla girdiği Darülfünun Edebiyat Şubesi'ni 1912'de bitirdi. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş oldu. Güntekin, 1927'e kadar Fransızca ve Türkçe öğretmenlikleriyle müdürlük görevlerini üstlenmiştir. Bazı görev aldığı okullar Bursa Sultanisi, İstanbul Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi, Fatih Vakf-ı Kebir Mektebi, Akşemseddin Mektebi, Feneryolu Murad-ı Hâmis Mektebi, Osman Gazi Paşa Mektebi, Vefa Sultanisi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'dir. Güntekin, 1927'de maarif müfettişi oldu ve bu arada Dil Heyeti'yle birlikte bazı çalışmalarda

bulundu. 1939'da ise Çanakkale milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Bu görevini 1946'ya kadar sürdürdü.

1947'de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara'da yayımlanan Ulus gazetesinin İstanbul kolu olan Memleket gazetesini çıkardı. Güntekin daha sonra müfettişlik görevine geri döndü ve 1950'de UNESCO Türkiye temsilciliği ve öğrenci müfettişliği görevleriyle Paris'e gitti. 1954'te ise yaşından dolayı bu görevden ayrılmak zorunda kaldı. Emekliliğinden sonra bir süre İstanbul Şehir Tiyatroları edebi heyeti üyeliği yapmıştır.

Güntekin'e Akciğer kanseri teşhisi konulduktan sonra tedavisi için Londra'ya gitti ve orda hastalığına yenik düşerek öldü. 13 Aralık 1956 günü, Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü.

Örnek Metin (Otobiyografi)

Nazım Hikmet

"1902'de doğdum, doğduğum şehre dönmedim bir daha geriye dönmeyi sevmem, üç yaşında Halep'te paşa torunluğu ettim, on dokuzumda Moskova'da komünist Üniversite öğrenciliği kırk dokuzumda yine Moskova'da Tseka-Parti konukluğu ve on dördümden beri şairlik ederim.

Kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bilir, ben ayrılıkların kimi insan ezbere sayar yıldızların adını, ben hasretlerin hapislerde de yattım büyük otellerde de açlık çektim açlık girevi de içinde ve tatmadığım yemek yok gibidir.

Otuzumda asılmamı istediler, kırk sekizimde Barış madalyasının bana verilmesini verdiler de otuz altımda yarım yılda geçtim dört metre kare betonu elli dokuzumda on sekiz saatte uçtum Pırağ'dan Havana'ya Lenin'i görmedim nöbet tuttum tabutunun başında 924'de 961'de ziyaret ettiğim anıtkabri kitaplarıdır.

Partimden koparmağa yeltendiler beni sökmedi yıkılan putların altında da ezilmedim 951'de bir denizde genç bir arkadaşıyla yürüdüm üstüne ölümün 52'de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü bekledim ölümü sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile aldattım kadınlarımı konuşmadım arkasından dostlarımın içtim ama akşamcı olmadım hep alnımın teriyle çıkardım ekmek paramı ne mutlu bana başkasının hesabına utandım yalan söyledim yalan söyledim başkasını üzmemek için ama durup dururken de yalan söyledim bindim tirene uçağa otomobile çoğunluk binemiyor operaya gittim, çoğunluk gidemiyor adını bile duymamış operanın çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben gitmedim 21'den beri camiye kiliseye tapınağa havraya büyücüye ama kahve falıma baktırdığım oldu.

Yazılarım otuz kırk dilde basılır, Türkiye'mde Türkçemle yasak kansere yakalanmadım daha yakalanmam da şart değil başbakan filân olacağım yok meraklısı da değilim bu işin bir de harbe girmedim sığınaklara da inmedim gece yarıları yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında ama sevdalandım altmışıma yakın sözün kısası yoldaşlar bugün Berlin'de kederden gebermekte olsam da insanca yaşadım diyebilirim ve daha ne kadar yaşarım başımdan neler geçer daha kim bilir."

Gezi Yazısı

Gezilip görülen yerleri edebî bir anlatımla tanıtılan yazılardır. Gezi yazılar, gazete ve dergilerde tek tek yayımlanacağı gibi bağımsız bir kitap hâlinde de yayımlanabilir. Gezi yazısının dili çok önemlidir. Dili akıcı ve sade olmalıdır.

İyi bir gezi yazarı, iyi bir gözlemci olmalıdır. Yazarın dikkatini çeken ve farklı özellikler gösteren insanlar, tarihî ve doğal güzellikler, farklı kültürler gibi konular edebî bir üslupla verilir. Gezi yazıları özellikle de tarihî değeri olan seyahatnameler, yazıldıkları dönemle ilgili olarak tarih, coğrafya, folklor, sosyoloji gibi birçok sosyal bilime kaynaklık etmişlerdir.

Gezi yazılarında yazar, gezdiği, gördüğü yerler hakkında izlenim ve bilgilerini aktarır. Dolayısıyla kişisel görüşlerine yazılarında yer verebilir.

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'si edebiyatımızda bu türün önemli bir örneğidir. Cenap Şehabettin; Hac Yolunda, Reşat Nuri Güntekin; Anadolu Notları, Yavuz Bülent Bakiler; Türkistan Türkistan, Ahmet Haşim; Frankfurt Seyatnamesi gibi gezi yazısı türünde eser veren önemli sanatçılarla eserleridir.

Örnek Metin

"...Taşkent'i yakından tanımak için, akşama doğru sokağa çıkabildik. Günlerden pazardı. Dışarıda nefis bir hava vardı. Rastgele yürümeye başladık. Büyük ve güzel parklardan geçtik. Büyük ve güzel meydanlar gördük. Büyük ve güzel fiskiyeli havuzlar, ruhumuzu bir sonsuzluk türküsüyle kucakladılar. Geniş kaldırımli caddelerde, yer yer açılıp saçılan zarif çiçeklikler, yüreğimizi sevdalandırdı. Birdenbire Taşkent'i bu haliyle de sevmeye başladım. Taşkent bana, sessiz ve sakin bir sayfiye şehriymiş gibi geldi. Müthiş bir sessizlik, müthiş bir ıssızlık, şehrin bütün caddelerini, bütün meydanlarını kucağına çekmişti. Görünürlerde, hemen hemen hiç kimse yoktu. Güzelim Taşkent, sanki bir hava hücumuna uğramış veya terk edilmiş bir şehir kaderiyle, derinden derine kendisini dinliyordu. Geniş yapraklı ağaçların arkasında yükselen blok apartmanlar, pencerelerin ve balkon kapılarını sıkı sıkıya kapayarak, esrarengiz hâllerini gözlerimizden kaçırmaya çalışıyorlardı. Bizi, zaman zaman olduğumuz yere çivileyen bazı büyük binaların mimarileri, Türk-İslâm medeniyetinin nakışlarıyla süslüydü. Ben, modern binaların ön cephelerinin büyük bir kilim gibi boydan boya işlendiğini, ilk defa Taşkent'te gördüm. Bu çarpıcı güzellikler içinde, birkaç Özbek'e rastlamak, konuşmalarına kulak kabartmak, yüzlerine, gözlerine, kıyafetlerine bakmak için can atıyordum. Hayret! Kilometrelerce yürüdüğümüz halde, karşılaştığımız kimseler ancak 5-10 sayısı içinde kaldılar. Kırmızı yanan trafik lambaları önünde 3-5 araba ya var ya yoktu. Her köşe başında, her cadde üzerinde, her meydan ortasında, sessizlik âdeta taş kesilmiş. Peki, ama bu bir milyon sekiz yüz bin nüfuslu şehrin halkı nerelerde acaba? Çetin Tunca, içimden geçenleri duymuş gibi söze başladı:

"-Taşkent böyledir işte! Âdeta bir sayfiye şehridir. Ama Bakü sıcak, canlı, güzel bir şehir..."

Yavuz Bülent BAKİLER, Türkistan Türkistan

Örnek Metin

"Bu şehri Kostantin Tekfuru'nun kızı Mudına yaptırmıştır. Buraya Mudına kelimesinden bozma Mudanya derler. Allah'a hamdolsun selamete bu şehre vardık. Gurbet diyarında Cuma namazı kılmak ilk defa bu şehirde nasip oldu. Temiz toprağına yüzümüzü sürüp, Allah'a binlerce dua ve yakarıştan sonra şehri gezmeye başladık.

Burası deniz kenarında ve Bursa'nın bakımlı bir iskelesidir. Gelip giden gemiler için güvenli bir limandır. Zira bu Mudanya, İstanbul körfezinin kible tarafında yer almakla yedi rüzgârdan korunmuştur. Ama yıldız rüzgârından tam olarak korunamamıştır. Burası iyi demir tutan bir limandır. İskele başında gümrük evi vardır. Gelen giden gemilerden ve kara tarafından gelen tüccarlardan vergi alınır, on yük akçe geliri olan bir iltizam emanetidir." **Bursa Gezisinden**

Deneme

Deneme, yazarın belli bir konuda görüşlerini anlattığı yazı türüdür. Deneme yazarı, öncelikle kendini tanımaya ve anlamlandırmaya çalışır. Kendi düşüncelerini, ruhunda duyduklarını, içten bir üslupla yazıya döker. Yazar, başkalarını etkilemek, söylediklerine onları da inandırmak için yazmaz. Sadece anlatır.

Daha çok felsefe, ahlak, siyaset, sanat, edebiyat ve eğitimle ilgili konularda yazılan denemeler; ayrıntılara inilmeden, birkaç sayfa içinde özetleniveren düşüncelerdir. Denemede her şey denemeyi yazan kişinin şahsî duyguları, düşünce ve dünya görüşü açısından değerlendirilir. Denemeci ele aldığı konu üzerine bütün bildiklerini içtenlik ve açık yüreklilikle anlatır. Gerekirse yorumlar yapar, ancak hiçbir zaman belirli, kesin bir sonuca gitmez. Konuyu kanıtlamaya çalışmaz.

Deneme yazarının amacı, ele aldığı konuda okuyucuyu bilgilendirmektir. Her doğruya şüphe ile bakıp yeniden ele almak, kendi düşüncesinin, kendi kültürünün, kendi bilgilerinin ölçülerine vurarak sınamak, deneme yazarının kişiliğini bulmasında önemli yeri vardır. Bu açıdan deneme yazarlığı, insan düşüncesinin gelişiminde olumlu etkiler yapar. Denemelerin üslubu her yazarın kendi kişisel üslubunun özelliklerini taşır. Konular belli sınırlar ile çerçevelenmediği gibi, model olarak da belli bir biçim yoktur. Tanımlamak gerekirse, roman, hikâye, şiir gibi edebiyat türlerinden biri olan deneme, çeşitli olay ve düşüncelerin öznel bir bakışla işlendiği yazılardır.

XVI. yüzyılda Fransa'da Montaigne'nin Denemeler adlı kitabı ile başlayan bu tür, daha sonra İngiltere, Almanya ve Amerika'da yayılma alanı bulmuş. XIX. yüzyılda da hemen bütün dünya ülkelerinde aranır hâle gelmiştir. Ünlü deneme yazarları arasında bu türün yayılmasında Montaigne kadar rolü olduğu kabul edilen deneme yazarları arasında Francis Bacon, John Locke, D. Hume, D. Defoe, K. Chesterton, J. M. Murray, T. S. Eliot, B. Pascal, Montesquieu, Voltaire, H. Taine, P. Bourget, R. de Gourmont, C. Maurras, Alain, A. Gide, A. Camus vb. isimler sayılabilir.

Deneme Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra girer. Gazete ve dergilerin çoğalması ile de gelişir. Türk edebiyatında Batı'daki örneklerine uygunluğu açısından eser veren ilk denemeciler arasında Cenap Şahabeddin, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay gibi yazarlar gösterilebilir. Cumhuriyet'ten sonra büyük ölçüde gelişen ve yaygınlık kazanan deneme türünde birçok yazarımız eser vermiştir. Bunlar arasında en ünlüleri şunlardır: Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal Yetkin, Cemil Meriç, Mehmet Kaplan, Salah Birsell, Sezai Karakoç, Melih Cevdet Anday, Vedat Günyol...

Örnek Metin

"... Dostluk konusunda düşündüğüm zaman, hep şu noktayı göz önünde tutmalı diye düşünürüm: Acaba dostluğu arattıran sebep güçsüzlük veya ihtiyaç mıdır? Acaba karşılıklı yardımlaşmaya girişirken insanların amacı tek başlarına pek başaramayacakları şeyi bir başkasının yardımıyla elde etmek, sırası gelince karşılığını yapmak mıdır? Yoksa bu yardımlaşma dostluğun özelliğidir de, dostluğun daha derin, daha asil, sırf doğanın (tabiatın) yarattığı başka bir neden mi vardır? Dostluğa adını veren sevgi, insanların yakınlık duygularıyla birbirine bağlanmasında başlıca nedendir. Çünkü çıkarlar çok kez kendine dost süsü veren ve durum gerektirdiği için saygı, ilgi gösteren insanlardan bile elde edilebilir, oysaki dostlukta hiçbir şey yalan ve yapmacık değildir, her şey gerçektir ve içten gelir. Bu yüzden, sanırım, dostluğu gereksinme (ihtiyaç) değil, doğa yaratır. Dostluğun doğuşunda, ondan ne çıkarlar elde edileceği düşüncesinden çok, ruhların sevgi ve bağlanması var..." Dostluk-Cicero

Örnek Metin

Dilimiz, konuşma dilimizden çok yazı dilimiz, yıllardan beri, yüzyılı aşkın bir zamandan beri durmadan değişiyor. Değişmesini bir dileyen oldu bir buyuran oldu diye değil, değişmesi gerektiği için, değiştirmek zorunda olduğumuzdan, içimizden duyduğumuz için değişiyor. Elimizdeki dille, dünden kalan dille, istediğimizi söyleyemediğimiz, istediğimiz gibi söyleyemediğimiz için değişiyor. Bu değişme, bir bakıyorsunuz hızlanıyor, çok kimseleri şaşırtacak, başlarını döndürecek kadar hızlanıyor; bir bakıyorsunuz ağırlaşıyor, artık duracak sanıyorsunuz. Ama durmuyor. Durdurmak kimsenin elinde değil; durdurabilesek, çoktan durduracaktık. Yazarlarımızın çoğu ta başlangıçtan beri, bu değişmeye sinirleniyor, bu değişmeyi istemiyor. Kimi öfkelenip bağırıyor. Sonra öfkeleneni de, eğlenip alay edeni de değişmeye uyuyor, dilini değiştiriyor, bir gün önce istemediği yeni dille yazıyor.

Türkçe'de, yazı dilimizden Arap dilinin, Fars dilinin kurallarına göre kurulmuş isim, sıfat takımlarının, nasıl kaldırıldığını bir düşünün. Yazarlarımız, en ünlü yazarlarımız, karşı koymak için neler yapmadılar! "Terkipler kalkarsa Türkçe yazı yazılamaz... Dilimiz çirkinleşir..." dediler:

Genç Kalemçiler'e ters baktılar, saldırdılar. Genç Kalemçiler'e yenildi, bozuldu, ezildi sandık. Bir de baktık ki onların dediği oluvermiş, terkipler ortadan kalkıvermiş. Dilimize bir güzellik verdikleri söylenen o terkipler bize bir çirkin görünüyordu!

O kelimeleri atacak olursak birbirimizle anlaşılamayacakmışız; yeni kelimeler uydurma imiş, kimse bilmiyormuş. Doğrusu, biz eski kelimeleri bilmiyoruz da asıl yeni kelimeleri biliyor, asıl onları anlıyoruz. Bunu görmek istemiyorlar.

Yazarlarımızın çoğunun yeni dile karşı koymaya kalkmalarının dil için de, o yazarlar için de büyük bir kötülüğü oluyor. Dil için de kötülüğü oluyor, çünkü yeni dil, yazarların, yani kendisini asıl kullanacak kimselerin payı olmadan kuruluyor; bu yüzden birtakım zevksizliklerin önüne geçilemiyor. Yazarlarımız için kötü oluyor, çünkü yarın onlar küçük düşecekler. Bu dili ister istemez kullanacaklar, daha doğrusu isteyerek, ötedenberi istediklerini sanarak kullanacaklar.

*Bunun böyle olacağına hiç şüphemiz yok. Çünkü bu iş şunun bunun istemesiyle, buyurmasıyla olmuyor; bu iş yüz yıldan beri bütün ulusun buyurmasıyla oluyor. Türk topluluğu yeni bir dil arıyor, istediğini istediği gibi söyleyecek, kafa dili olabilecek bir dil arıyor. Yazarların buna karşı koymaları değil, bunu anlayıp o dilin kurulmasına çalışmaları gerekir. **Dilimiz Üzerine-Nurullah ATAÇ***

Makale

Makale, herhangi bir konuda, bir düşünceyi, bir görüşü savunmak için yazılan yazılardır. Makalede savunulan düşüncenin kanıtlanması amacı güdülür. Makale, dergi ve gazetelerde yayımlanır.

Makalede, anlatım nesnel olmalıdır, öne sürülen düşünce kanıtlanmalıdır, konu sınırlaması yoktur. Bir konuyu kanıtlama, toplumu aydınlatma amacı vardır.

Makalede düşünce çok önemlidir. Ele alınan düşünceler yazının girişinde verilir; bu düşüncelere dair kanıtlar açıklanır, örnekler verilir. Sonuç kısmında da ele alınan düşünce ile ilgili hüküm verilir, sonuç ortaya konur.

Makaleler yazıldığı konuya göre uzman uzman kişiler tarafından ele alınır, bilimseldir. Bu sebeple hangi alanda yazılıyorsa o alana ait terim ve kavramlar makalede yer alır.

Makaleler, bilimsel ve gazetelerde yayımlananlar olmak üzere iki grupta toplanabilir. Bilimsel makaleler, genellikle akademik alanda yayımlanan dergilerde, gazete makaleleri ise gazetelerde yer alır. Bilimsel makale, belirli bir alanda uzmanlaşmış bilim adamları tarafından yazılır. Gazete makalelerinin yazılış tarzları -bir sorunun ortaya atılması, değerlendirilmesi, sonuca varılması- bilimsel makalelere benzer, fakat yayımlandıkları yer dolayısıyla güncel konuları işlerler. Gazete makalelerinin halkı aydınlatmak, bilgilendirmek gibi amaçları vardır. Bu sebeple konuyu hem ayrıntılarıyla değerlendirmeleri hem de merak uyandırıcı olmaları gerekmektedir.

Makale, Tanzimat Dönemiyle birlikte edebiyatımıza girmiştir. İlk makale örneği, Şinasi'nin Tercüman-ı Ahval gazetesinde yazdığı "Mukaddime" adlı makalesidir. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Cihat Yalçın makale türünde örnekler

veren yazarlarımızdandır. Cumhuriyet’le beraber gazete ve dergi sayımız artmıştır. Buna paralel olarak makale yazarlarımız da artmıştır.

Örnek Metin

“...Aşağı yukarı yirmi yıllık bir süre içerisinde yüksek öğretime bağlı fakülte ve yüksek okulların tamamında okutulmakta olan bu dersin gerekçesi bugün için de geçerlidir. Hatta bu gerekçe günümüzde daha da artarak devam etmektedir. Çünkü orta öğretimini tamamlamış olan öğrencilerimizin Türkçe’yi kullanma becerilerinde gerçekten büyük aksaklıklar görülmektedir. Belirli bir yüksek öğretim kurumunu tamamlayarak hayata atılma durumunda olan bu öğrencilerin dille bağlantılı eksiklerini gidermek bir zorunluluktur. Yukarıda sözü edilen gerekçelerden sonra, çerçeve programda dersle ilgili olarak gösterilen hedef şöyle özetlenebilir: 1- Türkçenin yapı ve işleyiş özelliklerini kavratmak, 2- Dili yazılı ve sözlü anlatımda kullanma yeteneğini (?) kazandırmak, 3- Anadili şuuruna sahip gençler yetiştirmek, 4- Çalışmaları özellikle retorik alanında yoğunlaştırmak, Genel olarak düşünüldüğünde Türk Dili derslerinin belirlenen bu amacı için söylenecek fazla bir şey yoktur. Çünkü, dille ve edebiyatla ilgili olarak okutulmakta olan derslerin hemen tamamında bu amaçlar özellikle vurgulanmaktadır. Yani öğrencinin önce yazılı ve sözlü anlatımını geliştirmesi, sonra dille ilgili bir kültür edinmesi ve nihayetinde de dilden yola çıkarak ulusal kimliğe ve ulusal benliğe ulaşması beklenmektedir...”

M. Cemiloğlu- Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi İle İlgili Tespitler Değerlendirmeler ve Öneriler

Eleştiri (Tenkit)

Bir kişiyi, bir sanat eserini çeşitli ölçütler çerçevesinde değerlendirmek, bir bütün olarak ele alıp her yönüyle ortaya koymak, doğru ve yanlış yanlarını ortaya koymak, değerinin belirlenmesini sağlamak amacıyla yazılan yazılara eleştiri denir. Eleştiriye meslek halinde yapan kişiye eleştirmen denir.

Eleştirmen, bazı ölçütler çerçevesinde yazısını yazmalıdır. Yazdığı konuya ait meseleleri iyi bilmeli, geniş bir kültüre sahip olmalı, önyargılardan uzak, tek bir bakış açısına değil, geniş bir bakış açısına sahip olmalıdır.

Eleştiri yapmak her şeyden önce deneyim gerektirir. Eleştirmen konusunu yalın bir dille anlatır.

Eleştiri yapılırken farklı bakış açıları ve hareket noktaları vardır: öznel, tarihi ve sosyolojik, yazar ve sanatçı odaklı, eser merkezli, çözümleyici eleştiri.

Edebiyatımızda eleştiri türünün ortaya çıkışı, gazeteyle birlikte olmuştur. Şinasi, Namık Kemal, Samipaşazade Sezai, Nabizade Nazım ilk eleştiri yazarlarımızdır. Cenap Şehabbettin, Halit Ziya, Mehmat Rauf da eleştiri türünde eserler vermişlerdir.

Cumhuriyet’le birlikte eleştiri Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’le başlar. Ahmet Hamdi Tampınar, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Fuat Köprülü, Fethi Naci, Vedat Günyol, Berna Moran, Cemil Meriç, Mehmet Fuat, Enis Batur, Atilla Özkırımlı eleştiri türünde öne çıkmış yazarlarımızdandır.

Örnek Metin

“...Peki Mona Lisa tablosu niçin bu kadar ilgi çekmekte? Birçokları b.unu gizemli gülüşüne bağlıyorlar. Aslında dikkatli incelendiğinde gülüşün gerçek bir gülüş olmadığı görülmekte. Gizemli gülüş izleyicinin bakış açısına göre mutluluğu veya üzüncü yansıtır. Ressam bu etkiyi tabii ki bilerek yaratmıştır. Mona Lisa’nın dudaklarına ve ağız çevresine dikkatlice baktığınız zaman kenarlarının hiç de belirgin çizilmediğini görürsünüz.

Fakat Mona Lisa’nın diğer dikkat çekici bir özelliği de bakışları. İzleyici nereden bakarsa baksın, Mona Lisa sanki hep doğrudan doğruya onun gözlerinin içine bakıyor gibi duruyor.

Leonardo da Vinci, bilimsel deneyimlerini eserlerinde kullanan ender sanatçılardan biriydi. Eserlerinde özellikle de izleyicinin üzerindeki optik etkiye önem veren ve üçboyutlu görüntülere yaklaşmaya çalışan ressam, her sanatçının eserlerini kusursuz olarak yaratabilmesi için doğayı çok iyi bilmesi gerektiğine inanırdı...” **Nurullah Ataç**

Örnek Metin

“...Eleştirmenler, Uşaklıgil’in en iyi yapıtının “Aşk-ı Memnu” olduğunda birliktirler ama romanın neyi anlattığı ve tezi konusunda ayrılırlar. Birçokları romanın ana temasını Bihter’in yasak aşkında bulur. Bazıları ise Batılılaşma bunalımındaki toplumumuzun sorunlarını, değerlerini elden kaçıran eski hayatın umutsuz direnişini, zenginliğe heveslenen kadın iştihasının düşeceği kaçınılmaz tuzakları, sarsılan ahlak ölçülerimizin kargaşasını verdiğini söyler. Her şeyden önce onun ne tür bir roman olduğuna dikkat etmeliyiz. Hakkında yazarlar onu ya ahlaksal bir bildirisi olan ya da İstanbul’daki Türk toplumunun bir kesiminin yaşamını yansıtan bir roman olarak yorumluyorlar. “Aşk-ı Memnu” topluma değil, bireye ve bireyler arası ilişkiye dönük romanlardandır. Uşaklıgil, somut ve tek olan bir evliliğin belli koşullar altında nasıl işlediğini, belli insanların arasındaki ilişkiler örgüsünün niteliğini ve gelişimini anlamaya-anlatmaya çalışır...”

Fıkra

Bil Güncel ve siyasi konular hakkında genelde gazete ve dergilerde yayımlanan kısa yazılara denir. Bu yazılarda, yazarın herhangi bir konu hakkında kişisel görüş ve düşüncelerini ortaya koyduğu görülür. Dili ilgi çekicidir.

Her konuda fıkra yazılabilir. Edebiyat, televizyon, siyaset, sinema, gezi, tiyatro bu konulardan bazılarıdır. Fıkralar kısa ve yoğun yazılardır. Yazarın üslubu fıkralarda rahatlıkla anlaşılır.

Fıkra yazarı, ele aldığı konuda kişisel düşüncelerini açıklar. Dolayısıyla yazardan kanıtlar sunması beklenmez. Fıkra yazarının, okuyucu inandırmak gibi bir kaygısı yoktur.

Bu tür fıkraları, kısa hikâye niteliğindeki, nükteli, mizah ögesi taşıyan fıkralarla karıştırmamak gerekir. Bu tür fıkralarda dinleyeni güldürmek, eğlendirmek ön planda iken köşe yazılarında okuyucuyu düşündürmek, güncel bir sorunu dile getirmek esastır.

Örnek Metin

"Bu bayram, dilimizin bir kelime kaybettiğine iyice inandım. "Tandır" gibi "kağrı" gibi artık yaşanan hayatta, yeri kalmamış, şöyle böyle bir kelime değil; zarif, ince, medeni bir kelime.

Kapıyı çalan çöpçünün pos bıyıkları arasında onu aradım. Yok!.. Bahşişini alan bekçinin kavlak dudaklarından onu bekledim. Yok!.. Bakkalın çırağından, sebzecinin yamağından, kasabın oğlundan onu işitmek istedim. Yok!.. İpek mendilini alan oğlan, eşarbını kıvrıran kız, iki buçukluğu cebine indiren manav, üç gün kapımızı kim çaldıysa hediyesini kim aldıysa bana o beklediğim kelimeyi vermeden gitti! İki yüz kuruş yazan taksinin şoförüne iki yüz elli kuruş veriyorsunuz. Taş gibi bir sükût! Kitabından sevgiyle bahsettiğiniz genç adamla karşılaşıyorsunuz. Hakarete benzer hissiz bir selam!

Tramvayda, ayakta kalmış bir kadına yerinizi veriyorsunuz. Yüzünüze, burun delikleriyle yüksekte bir bakış! Ve hiçbirinin dilinde aradığınız o ince, o kibar, o insanı insan yapan güzel kelime yok! Geçen yıl, Atina'da bindiğim bir otomobilin şoförü, bana bu kelimeyi on kuruşluk bahşiş için söylemişti: Hem başından kasketini çıkararak hem de kelimenin başına bir "çok" ilave ederek.

Roma'nın en büyük otelinde oda hizmetçisi kız, yine küçük bir hediye karşılığı zarif vücudunu nezaketle kırarak bu kelimeyi dudaklarında tebessümle süslemişti.

Bir kelime deyip geçmeyiniz. Cemiyet hayatımızdaki birçok şikâyetleri bu kelimenin yokluğuna bağlamak bile mümkündür. Düşünüyorum: Artık lügat kitaplarında beyaz kâğıdın kefenlediği bu ölü kelimeyi nasıl diriltsek? Acaba belediye, bu kelime için bir fiyat listesi yapamaz mı? Hiç olmazsa çarşıda, pazarda, iş hayatında canımız istediği zaman listeye bakar, parasını verir ve içimizin özlediği bu üç heceli sözü duyarız! Haaa! Affedersiniz, deminden beri, yana yakıla hasretini çektiğim bu kelimenin ne olduğunu söylemedim değil mi?

Teşekkür!" Yusuf Ziya ORTAÇ

Örnek Metin

"Beş altı seneden beri edebiyatımızın gösterdiği çıplaklık manzarası bütün fikir adamlarını düşündürse yeri var. Okuyup yazmanın halk arasında yayılması ve bundan dolayı okuyucu sayısının çoğalması nispetinde yazı hünerine arız olan bu soysuzlaşmanın anlaşılmasız sebepleri hakkında hayli şeyler söylendi. Felce uğrayan maalesef yalnız edebiyatımız değildir. Bu bitkinlik rengi, gizli bir hastalığın sarılığı gibi, ruh ve hayalin bütün bahçelerinde yayılmakta ve bütün

yaprakları, yer yer soldurup kurutmaktadır. Geçen gün Türk Ocağı'nın bayramında bütün iyi niyetlere rağmen, yaşlı ve yorgun iki sanatkârın ney ve sazından daha genç ve daha zinde bir şey dinlenilemediğine bakılırsa, musikide de artık sanatkar neslinin tükenmiş olduğuna hükmetmek lâzım geliyor.

Gerçi iyimserliği saflık derecesine vardırın bazı kalem sahipleri, hâlâ kısır çalı fidanları üzerinde taze güller görmekte ısrar etmektedir. Safdilliliğin bu derecesi hakkında fikir beyan etmek, ancak tıbbın salâhiyetine girer.

Bahsi dağıtmadan edebiyata dönelim. On, on beş seneden beri aynı nağmeyi geveleyip durduğumuzun açık alâmetlerinden biri, okuyucunun yeni eserlere karşı gösterdiği hayretsizlik ve alışkanlıktır. Bu alışkanlık ancak âdet şekline gelmiş bir hassasiyetin uysallığı değil midir?

Aksülâmeler, hiddetler, kinler ve gayzların durduğu bir fikir âlemi içinde, artık yeni hiçbir eserin ortaya çıkmadığında zerre kadar şüphemiz olmamalıdır." **Ahmet Haşim**

Sohbet (Söyleşi)

Bir yazarın, kişisel görüş ve düşüncelerini fazla derinleştirmeden, okuyucusuyla konuşuyormuş gibi içten bir hava içinde yazdığı yazılara sohbet denir.

İnsanlar karşılıklı konuşmayı sevdiklerinden, söyleşi türündeki yazıları okumayı severler. İyi bildiği ve herkesin ilgilendiği bir konuda çoğu kişi söyleşi yazabilir. Bunun için bir konuda, ne söyleyeceğini bilmenin yanı sıra, nasıl söyleyeceğini bilmek gerekir. Söylenecekler, espirili bir üslupla daha çekici duruma getirilebilir. İyi bir dinleyici olmak, iyi bir söyleşi yazmak için önemlidir. Usta bir söyleşi yazarı çok ağır konuları bile herkesin okuyup anlayabileceği bir duruma getirir. Sohbetlerde yalın, içten ve samimi bir dil kullanmak esastır. Bir yazıya sohbet denilmesinin sebebi üslubudur. Deneme,anı, fıkra gibi yazı türleri sohbet havası içerisinde verilebilir.

Ahmet Rasim – Ramazan Sohbetleri, Suut Kemal Yetkin – Edebiyat Söyleşileri, Şevket Rado – Eşref Saati, Melih Cevdet Anday – Dilimiz Üzerine Söyleşiler, Nurullah Ataç – Karalama Defteri edebiyatımızda sohbet türünde verilmiş önemli eserlerdir. Bunun yanında; Cenap Şahabettin, Refik Halit Karay, Hasan Ali Yücel, Attila İlhan gibi yazarlarımız da bu türde eserler vermişlerdir.

Örnek Metin

"Mektuptan açılmış talihim, bir tane daha geldi. Öteki gibi değil bu. Bir kere yazan gizlemiyor kendini, kim olduğunu söylüyor: İsmet Zeki Eyüboğlu adında bir genç. İstanbul Bilim Yurdunda yani Üniversitesinde okuyormuş. Sonra da benimle eğlenmiyor, alaya almıyor beni, över gibi gözüküp alttan alta iğnelemeğe kalkmıyor. Çıkışıyor bana, çıkışıyor ya, haklı olarak çıkışıyor. Eski yazılarımı, şu Öz Türkçe yazılarımı beğenirmiş, yenilerine sinirleniyor, şöyle diyor:

"Geçen günkü Nokta dergisinde Ulus'tan aktarılmış bir yazınızı okudum. Ne çok üzülüm bilseniz! Yoksa sizi de mi elden kaçırdık? Nerde o eski güzelim Öz Türkçe sözler, nerde o

yazınızdaki edebiyat, ahlâk, hak, sanat, merak, şiir gibi tatsız tutsuz Osmanlıca sözler. Niçin şunun bunun sözüne bakıp da düşüncelerimizi değiştiriyorsunuz? O yeni sözleri beğenmeyenler var diye mi yazmak istemiyorsunuz? Günün birinde bir kişi çıkıp size: "Beğenmedim bu sesinizi" dese ona bakıp da sesinizi değiştirecek misiniz? Ne derse desin el gün. Biz yolumuza bakalım.

Daha böyle çok şeyler söylüyor. O mektubu okurken tatlı bir duygu sardı içimi, "mektup" değil de "beti" dediğim günleri andım. Doğru söylüyor, iyi söylüyor o genç. Utandım kendi kendimden inandığım yoldan dönmenin yeri mi vardı? Bu çıkışmalarına karşılık ne diyeyim de başışlatayım suçu mu? Var benim de bir özrüm, gelgelelim gençler anlamaz, anlamamaları daha da iyidir. Gene söyleyelim ben..." **Sözden Söze / Nurullah Ataç**

Örnek Metin

"Serbest şiir, serbest şiir deyip duruyorsunuz. Allah aşkına söyler misiniz, nedir bu serbest şiir? Şahsen ben çocukluğumdan beri şiirin tanımını şöyle bilirim: Şiir, herhangi bir duygu veya düşüncenin, belirli kalıplar dahilinde, coşkulu bir dille anlatıldığı yazı türüdür. E, o zaman nerede kaldı o belli kalıplar?

Bakın üstatlar, şiiri şiir yapan, bahsettiğimiz bu belirli kalıplardır. Yani kafiye, rediftir, hece ölçüsüdür, aruzdur... Siz tüm bu unsurları kullanmadan şiir oluşturduğunuzu mu düşünüyorsunuz. Hayır, hayır. Sizin yazdıklarınız şiir değil, düzyazı örnekleridir. Şiir dediğiniz, okuyunca veya dinleyince insanı mest etmeli, kafada bir musiki ezgisi bırakmalı, sözcükler şöyle akıp gitmeli.

Şimdiki şiirlere bakıyorum da şiir demeye bin şahit lazım. Bir mısrası kısa, birisi uzun, ölçüden eser yok. Kafiye, redif desen hak getire. Tekrar söylüyorum, böyle şiir olmaz. Şiir yazacaksanız şayet, kafiye, redifli, ölçülü bir şekilde yazın."

Hikâye

Yaşanmış ya da tasarlanmış bir olayı, durumu anlatan, kısa, kurmaca yazılara hikâye (öykü) denir.

Genellikle romandan kısa olurlar, dar bir zamanı kapsarlar, kişileri romana göre daha azdır, olay tek ve sınırlıdır. Hikâyenin kaynağı insandır. İnsana dair her durum hikâyenin konusu olabilir. Hikâye, dört temel unsur üzerine kuruludur: olay, kişi, zaman ve mekân. Bu unsurları şöyle açıklayabiliriz:

1.Olay: Her türlü sosyal durum bir hikâyenin konusu olabilir. Bir hikâye, belirli bir olay çevresinde gelişir. Hikâye tek bir olaya dayanır.

2.Kişiler: Hikâyede belirli kişi ya da kişilerin başından geçen olaylar anlatılır. Bu kişiler insanların dışında hayvanlar, bitkiler, nesneler olabilir. Hikâyede kişilerin ruhsal durumlarına ayrıntılarıyla yer verilmez.

3.Zaman: Hikâyede olay, belirli bir zaman içinde geçer. Olayın başlangıcı, gelişimi ve sonucu hikâyede anlatılır.

4.Mekân: Hikâyede mekân, olayın geçtiği yerdir. Mekân anlatılırken fazla ayrıntılara yer verilmez. Okuyucu olayın geçtiği yeri bilir.

Hikâye, serim, düğüm ve çözüm denilen üç bölümden oluşur. Serim bölümünde olayın girişi verilir; düğüm bölümünde olayın gelişmesi, neler yaşandığı anlatılır; çözüm bölümünde ise olayın nasıl sonlandığı anlatılır.

Hikâyede anlatım, özlü ve yoğundur. Bu da onun okuyucu tarafından bir çırılda okunmasını sağlar. Böylece okuyucunun dikkatinin dağılmasına fırsat verilmez. Hikâyenin dili etkilidir, anlaşılır bir yapısı vardır.

Hikâye türü batıda 19. yüzyılda romanın gölgesinden kurtularak edebî bir tür olarak gelişmiştir, bu yüzyılda hikâye ayırıcı niteliklerini kazanmıştır.

Türk Edebiyatı'nda anlatma geleneği önemli bir yere sahiptir. Dinî menkıbeler, kıssalar, masallar, destanlar, efsaneler, mesnevîler, aşk hikâyeleri bu anlatma geleneğinin bizim edebiyatımızda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Türk hikâyeciliğinin somut bir örneği olan *Dede Korkut Hikâyeleri*, edebiyatımız açısından önemli bir yere sahiptir. Türk hikâyeciliği, Arap ve Fars edebiyatından beslenmiş ve bu türde yazılmış olan *Bin Bir Gece ve Bin Bir Gündüz Masalları*, *Tûtinâme*, *Kelile ve Dimne* adlı eserleri tanımıştır.

Bizim edebiyatımıza batılı tarzda yazılan hikâye, Tanzimat'tan sonra girmiştir. Cumhuriyet döneminde en parlak dönemini yaşamıştır. Edebiyatımızda hikâye türünde eser veren birçok yazarımız vardır. Çağdaş Türk hikâyeciliğın öncüsü Ömer Seyfettin'dir. Ondan sonra Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kemal Tahir, Tarık Buğra gibi önemli yazarlarımız bu türde eser vermişlerdir. Hikâye türünde eser vermiş olan daha birçok yazarımız vardır.

Örnek Metin

"Yarın arıfeydi. Öbür günkü bayram için hazırlanan beyaz kurbanlar, küçük Grigal palankasının etrafında otuyorlardı. Karşıda... Yarım mil ötede Toygun Paşa'nın son kuşatmasından çılgın kışın hiddeti sayesinde kurtulan Zigetvar Kalesi, sönmüş bir yanardağ gibi, simsiyah duruyordu. Hava bozuktu. Ufku, küflü demir renginde, ağır bulut yığınları eziyor, sürü sürü geçen kargalar tam hisarın üstünden uçarken sanki gizli bir kara haber götürüyorlarmış gibi, acı acı bağıryıyorlardı. Palanka kapı sınırındaki beden siperinde sahipsiz bir gölge kadar sakın duran Kuru Kadı yavaşça kımıldadı; ikindiden beri rutubetli rüzgârın altında düşünüyor, uzakta, belirsiz sisler içinde süzülen kurşuni kulelere bakıyordu. Bunla nn hepsi Türklerin elindeydi. Yalnız şu Zigetvar, yıkılmaz bir ölüm seddi halinde "Kızılelma" yolunu kapatıyordu.

Sanki bu uğursuz kargalar hep onun mazgallarından taşıyor, anlaşılmaz bir lisanın çirkin küfürlerine benzeyen sesleriyle her tarafı gürültüye boğuyorlardı. Kuru Kadı içini çekti. Sonra "Ah..." dedi. İncecik, sinirli boynunun üstünde bir taş topuz gibi duran çıkık alınlı iri kafasını salladı. Yeşil sarığını arkaya itti. Islak gözlerini oğuşturdu. Şimdiye kadar, asker olmadığı halde, her muharebeye girmişti. Birkaç bin yeniçeriyle dört beş topu olsa... bir gece içinde şu kaleyi alırmak işten bile değildi. Şimdi vakıa müstakildi. Ne isterse yapabilirdi. Palankanın kumandanı Ahmet Bey öteki boy beyleriyle beraber Toygun Paşa ordusuna katılıp Kapuşvar fethine gitmiş... Kapuşvardan sonra Zigetvarı saran ordu kışın aman vermez zoruyla, zaptı yarı bırakarak Budin'e dönünce, o da askerleriyle tekrar palankasına gelmemiş, Toygun Paşa'nın yanında kalmıştı. Bugün Grigal'den altı mil uzaktaydı. Palankaya yalnız Kuru Kadı karışıyordu; esmer, zayıf yüzünü buruşturdu: "Palanka... amma topu tüfeği kaç kişi?" dedi. Bütün genç savaşçıları Ahmet Bey beraberinde götürmüştü..." **Ömer Seyfettin-Başını Vermeyen Şehit**

Örnek Metin

"Yeni tuttuğu hizmetçi kadına dedi ki: "Dilin Anadoluluya benzemiyor. Rumelili misin sen?" "Erfiçe köylerindendim. Alnımın yazısı imiş, buralara düştüm." Anlıyor ki önceleri sarışın imiş, mavi gözlü imiş.

Şimdi saçlar küçük aktar dükkânı bebeklerinin ne kıla ne de ota benzeyen, dokunsanız hışırdayacağını sandığımız cansız, kuru, soluk rengini, şeklini almış. Gözleri eski şekerlenmiş şuruplar kadar donuk, cansız, katı, suyu çekilmiş... Dibe çökmüş bir tasa, kaygı tortusu. Bu kadar kuru, kabuğa benzeyen göze hiç rastlamamıştı. Belli ki bu kadın akşam rakısı, zamanında, onun ağız tadını kaçırarak. İçinden: "Bir başkasını bulunca savarım!" Balkan Savaşı kopunca, hududa çok yakın olan köyde, bir akşamüstü şu korku yayılmış: Düşman geliyor! Müslüman erkeği süngüleyecek ve Müslüman kadını kirletecek. Bütün köy halkı mal, mülk ne varsa bırakıp kaçmaya karar veriyor; bir anda at, öküz, araba, kaçış için ne taşıt varsa hepsi hazır oluyor.

Dul Ayşe de hazırdır; bir atın üstündedir. Terkisinde, beş yaşındaki oğlu, belinden sımsıkı sarılmış, önünde üç yaşındaki kızı bir kuşakla dizlerinden eyere bağlı, kucağında bir yaşına basmayan yavrusu uykuda..." **Refik Halit Karay-Gözyaşı**

Uygulama

1. Ahmet Haşim, 1885'te Bağdat'ta doğdu. Ömrünü İstanbul'da geçirmiştir. Fecr-i Ati topluluğuna katılmış, bu topluluk dağıldıktan sonra kendi çizgisinde eserler vermiştir. Daha çok, Fransız şairlerden etkilenmiş, Türkçede serbest nazımla yazan ilk şairlerden olmuştur. Düzyazı alanında da başarılı eserler veren sanatçı daha çok, şiirleriyle tanınmıştır. Şiirlerini Göl Saatleri ve Piyale adlı kitaplarda toplamıştır.

Bu parça, aşağıdaki yazı türlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Biyografi   B) Öykü   C) Deneme
D) Sohbet   E) Otobiyografi

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözü edilen yazı türü yanlış tanımlanmıştır?

- A) Yazarın görüşlerini, inandırıcı veriler kullanarak anlattığı ve okuyucuyu bilgilendirmeyi amaçladığı yazılara makale denir.
- B) Yazarın görüşlerini, kesin kurallara varmadan, okuyucuyu inanmaya zorlamadan anlattığı yazı türüne deneme denir.
- C) Yazarın gündelik olayları özel bir görüşle, kısa ve yoğun bir anlatımla işlediği gününbirlik gazete yazılarına sohbet denir.
- D) Bir sanatçı ya da sanat eserinin olumlu ve olumsuz yönlerini, sanat değerini vs. ortaya koyan yazı türüne eleştiri denir.
- E) Tanınmış bir kimsenin hayatını, kişiliğini ve eserlerini geniş bir şekilde inceleyen eserlere monografi denir.

I Tamamen hayal ürünü olan yazılardır.

II. Kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş bir anlatı türüdür.

III. Konuyla ilgisi olmayan kalıplaşmış sözler vardır.

IV. Ulusal nitelikler taşımaz.

V. iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.

3. Yukarıda özellikleri verilen yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Roman   B) Fabl   C) Öykü
- D) Deneme   E) Masal

Kaynakça

- Editör Ceyhun Vedat Uygur, Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Ertuğrul Yaman, Üniversiteler İçin Örnekli-Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2000.
- Fahri Özkan, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Murathan Yayıncılık, 5. Baskı, Trabzon, 2009.
- İsmail Doğan, Türk Dili, Akademi Yayınevi, 2. Baskı, Rize, 1999.